



ISSN: 3060-4613



MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI



O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

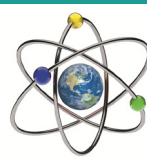


№2(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal



MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI



*Elektron nashr. 234 sahifa,
2-fevral, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'quvchilarni intellektual rivojlantirishning psixologik omillari	22
<i>Ashurov Ramzidin Ramazonovich</i>	
Maktabgacha ta'limda bolaning kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda oila bilan ishlashning nazariy asoslari	27
<i>Jumanova Fatima Uralovna, Allaberganova Munisa Begimboy qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishning metodologik asoslari	32
<i>Jo'rayeva Nargiza Tairovna, Bekbergenova Yulduz Tanirbergen qizi</i>	
Faoliyatli yondashuv asosida maktabgacha 6-7 yoshli bolalarda nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi	35
<i>Ziyodullayeva Mohirabonu Ikromjon qizi</i>	
Davlat ta'lim muassasalarida manfaatlar to'qnashuvini boshqarishning tashkiliy-huquqiy mexanizmlari ...	39
<i>Xaybatullaeva Sojidxon Ziyatullayevna</i>	
Umumta'lim maktablarida jismoniy tarbiya darslarining samaradorligini oshirishda integratsion yondashuv	42
<i>Kamoliddinov Mirzohid</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirishda interfaol metodlarning samaradorligi	45
<i>Kamoliddinova Dilnoza Axmadilaxanovna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarda kreativ faollikni rivojlantirish mexanizmlari.....	48
<i>Nurjanova Rayxan Urazbaevna</i>	
Sinf biologiya fanini o'qitishda TIMSS topshiriqlardan foydalanish metodikasi va baholash mezonlari	52
<i>Xaitboyeva Dilorom Rustam qizi</i>	
Qandli diabet tashxisli bemorlarda shaxs tuzilmasining emotsional komponentlari	56
<i>Sadikova Umida Botirovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda pedagogik diagnostikani amalga oshirishning natijaviyligi	60
<i>Maxmutzimova Yulduz Raxmatovna, Qodirova Shaxnoza Saidazim qizi</i>	
Kasbiy imij shakllanishida psixologik jihatlarning tafovutlari	64
<i>Aminova Dilnoza Orifjonovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktorlarining jamoa bilan ishlash jarayonida yetakchilik kompetensiyalarini rivojlantirish	69
<i>Abdiyeva Fazilat Fayzulla qizi</i>	
Kichik maktab yoshidagi bolalar shaxsi rivojlanishida psixologik moslashuvning tipik xususiyatlari	73
<i>Mirsaitova Guzal Baxodirovna</i>	
Oliy ta'lim tizimida variativ modellashirish asosida talabalarning kreativ faoliyatini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarining qo'llanilishi	76
<i>Quvvatova Mohira Hikmatillayevna</i>	
Interfaol treninglar orqali o'qituvchilarning innovatsion fikrlashini rivojlantirish tajribasi	79
<i>Abdiyeva Shodiyona Yodgor qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiyani shakllantirishning ahamiyati.....	82
<i>Zulayxo Nazarova, Qarshiboyeva Muxlisa Ismatullo qizi</i>	
Ijodiy qobiliyatni o'stirishda pedagogik mahorat va innovatsion metodlar	85
<i>Mutallibova Odinaxon Mirzaolimjon qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida olimpiadalarga tayyorlashda masalalar yechish texnologiyasi 11-sinf misolida	89
<i>Aslonov Xayrullo Shukrullo o'g'li</i>	



Bokschi qizlarni texnika taktikasini takomillashtirish.....	94
<i>Axmedov Latifjon G'ayrat o'g'li</i>	
Ixtisoslashtirilgan terminologiyaning asosiy lingvistik xususiyatlari	99
<i>Axmedova Dilnoza Anvarovna</i>	
Interfaol metodlar orqali zamonaviy darslarni tashkil etishning o'ziga xos tendensiyalari	102
<i>Bakirov Otabek Bo'ranovich</i>	
Boshqaruv psixologiyasi terminlarini tarjima qilishning metodologik muammolari	106
<i>D. J. Norboyeva</i>	
Raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta'lim muassasalari talabalari ruhiyatiga virtual muhitning salbiy ta'siri	110
<i>Giyosov Ulug'bek Eshpulatovich, Turayeva Nigora Husniddin qizi</i>	
Hamshiralik ishida raqamli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi.....	113
<i>Rasulova Gulmira, Amonova Dildora, Abdurahmonov Aziz, Hakimova X. X.</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kognitiv qobiliyatlarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar	117
<i>Jumayev Xushboq Soatmumin o'g'li</i>	
Principles of Organising Autonomous Learning.....	121
<i>Khazratova Zukhra Mamaraimovna</i>	
Najot – ta'limda, najot-tarbiyada	124
<i>Mo'minova Manzura Mamasodiqjonovna</i>	
Educational Potential of Museum Pedagogy and Criteria for its Application in Developing Historical Thinking of Pre-Service History Teachers.....	127
<i>Niyozov Javlonbek</i>	
Landshaft dizayni vastasida bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining estetik va kreativ ko'nikmalarini rivojlantirish	131
<i>Radjapova Zuxra Tirkashevna</i>	
Abdulla Avloniy pedagogik merosida shaxs psixologiyasi masalalari.....	134
<i>S. O. Mamarasulov, D. A. Egamberdiyeva</i>	
TBL metodini qo'llash orqali o'quvchilarning madaniyati va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish....	138
<i>Sodikova Oyshakhon Muxammadsodik</i>	
Pedagogik innovatsiyalarni boshqarishning nazariy-metodologik asoslari.....	142
<i>Soliqova Barno Sodiq qizi</i>	
Boshlang'ich ta'lim magistratura talabalarining ijodiy faolligini rivojlantirish shart-sharoitlari	146
<i>Yarmatov Shermo'min Rahmatovich</i>	
Формирование готовности родителей детей старшего дошкольного возраста к выполнению воспитательной функции в семье.....	149
<i>Атаджанова Сохиба Талиповна</i>	
Redjio pedagogik yondashuv asosida maktabgacha katta yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish pedagogik muammo sifatida	152
<i>Djamilova Nargiza Nuritdinovna, Otahonova Marjona</i>	
Talabalarda algoritmik kompetentlikni rivojlantirishning sun'iy intellekt va Big Data Analytics asosida o'quv faoliyatini real vaqt rejimida kuzatuvchi va boshqaruvchi konseptual modelni takomillashtirish.....	155
<i>Kayumova Nazokat Rashitovna</i>	
Raqamli ta'lim muhitida chet tili o'qituvchilari va talabalar o'rtasidagi interaktsiyaning pedagogik samaradorligi va innovatsion mexanizmlari	163
<i>Eshonqulova Umida Xolmirzayevna</i>	
MTTlarda nutqni rivojlantirishga doir mashg'ulotlarda interfaol usullardan foydalanish texnologiyasi	168
<i>To'laboyeva Iqbolaxon Olimjonovna</i>	
Ta'lim jarayonidagi konfliktlar.....	173
<i>Abulova Mohigul Komiljonzoda</i>	
Talabalarining bolalarda ijtimoiy moslashuvni shakllantirishga kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish	176
<i>Inomova Mahliyo Yusuf qizi</i>	

Shaxs tuzilmasida ma'naviy intellekt: nazariy-metodologik tahlil va psixologik interpretatsiya	179
Mirxoliqova Charos Xabibullaevna	
18-20 yoshli belbog'li kurashchilarning musobaqa oldi jismoniy tayyorgarliklari	183
Muzafarov Muxammadali Maxsudovich	
Talabalarda mustaqil ta'lim topshiriqlaridan foydalanib kasbiy madaniyatini rivojlantirishga zamonaviy yondashuvlar (boshlang'ich ta'limda tarbiya fani misolida)	187
Yadgarova Surayyo	
Maktab o'quvchilariga pedagogik ta'sir ko'rsatishda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish	190
Yo'ldoshova Shahlo Shukurullo qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirishning nazariy tahlili	194
Yusupova Sanobar Odil qizi	
Типология научного текста: от жанровой классификации к дискурсивной модели	197
Бахтияр Катибжанович Саттаров	
Взаимодействие педагога и семьи в профилактике и преодолении стресса у детей дошкольного возраста	201
Г. С. Алиходжаева, Х. Рахимова	
Условия эффективности инклюзивного образования	206
Г. С. Алиходжаева, Л. О. Бекмуродова	
Педагогическая готовность к обучению в школе детей билингов	211
Г. С. Алиходжаева, Н. А. Ганиева	
Педагогические условия формирования эмоционального интеллекта у дошкольников	216
Джалилова Феруза Намазовна	
Milliy meros va musiqiy madaniyatning yosh avlod tarbiyasidagi o'rni	219
Zuhriddin Azizov	
Госпитальная школа как пространство поддержки и развития ребёнка (на примере госпитальной школы при детской клиники Синсиннати, США)	222
Муминов Р. Р., Хакимова Н. Х., Набиева Г. Г.	
Интерактивные формы работы в процессе профориентации детей дошкольного возраста	227
Н. Т. Жураева, С. М. Ахмеджанова	
Samarali hamkorlikdagi faoliyatga tayyorlashga oid yondashuvlar	231
Hojiyeva Zulfiya O'ktamovna	



BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARIDA KOGNITIV QOBILIYATLARNI SHAKLLANTIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK YONDASHUVLAR

Jumayev Xushboq Soatmumin o'g'li

Termiz davlat pedagogika instituti
v.b dotsenti pedagogika fanlari bo'yicha
falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarida kognitiv qobiliyatlarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlarni tahlil qiladi. Kognitiv qobiliyatlar bolalarning diqqat, xotira, mantiqiy fikrlash, tanqidiy tafakkur va ijodiy yechim topish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Tadqiqotda faol va interfaol o'qitish metodlari, differensial yondashuv, fanlararo integratsiya va raqamli texnologiyalar asosida kognitiv qobiliyatlarni shakllantirishning amaliy usullari keltiriladi. Maqola O'zbekiston Respublikasi ta'lim siyosati, qaror va farmonlari bilan bog'liq holda yozilgan.

Kalit so'zlar: kognitiv qobiliyatlar, boshlang'ich ta'lim, pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar, interfaol o'qitish, raqamli texnologiyalar.

Abstract: This article analyzes modern pedagogical approaches to the formation of cognitive abilities in primary school students. Cogn: this article analyzes modern pedagogical approaches to the formation of cognitive abilities in primary school students. Cognitive abilities include children's skills in attention, memory, logical thinking, critical thinking, and creative solution finding. The study brings practical methods for the formation of cognitive abilities based on active and interactive teaching methods, differential approach, interdisciplinary integration and digital technologies. The article is written in connection with the educational policy, decisions and decrees of the Republic of Uzbekistan.

Key words: cognitive abilities, primary education, pedagogical approaches, innovative methods, interactive teaching, digital technologies.

Аннотация: В данной статье анализируются современные педагогические подходы к формированию познавательных способностей у младших школьников. Когнитивные способности включают в себя внимание, память, логическое мышление, критическое мышление и навыки творческого поиска решений у детей. В исследовании представлены активные и интерактивные методы обучения, дифференцированный подход, междисциплинарная интеграция и практические методы формирования познавательных способностей на основе цифровых технологий. Статья написана в связи с образовательной политикой, постановлениями и указами Республики Узбекистан.

Ключевые слова: познавательные способности, начальное образование, педагогические подходы, инновационные методы, интерактивное обучение, цифровые технологии.

KIRISH

Boshlang'ich ta'lim – bolalarning shaxsiy va intellektual rivojlanishidagi eng muhim bosqich hisoblanadi. Bu davrda shakllanadigan kognitiv qobiliyatlar bolalarning kelajakda mustaqil o'qish, muammolarni yechish va ijodiy fikrlash salohiyatini belgilaydi ^[1]. Shu sababli, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020–2025 yillarga mo'ljallangan ta'limni modernizatsiya qilish dasturi, shuningdek, "Ta'lim sifatini oshirish to'g'risida"gi qarorlar va farmonlar (PQ4822, PQ5071) boshlang'ich ta'limda kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratishni belgilaydi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Kognitiv qobiliyatlar diqqatni jamlash, xotirani mustahkamlash, mantiqiy va ijodiy fikrlash, muammolarni hal etish va mustaqil qaror qabul qilishni o'z ichiga oladi ^[2]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 6–10 yoshdagi bolalarda ushbu ko'nikmalarni shakllantirish pedagogik jarayonning samaradorligini belgilovchi eng muhim omillardan biridir ^[3]. Agar kognitiv qobiliyatlar boshlang'ich sinfda yetarli darajada rivojlantirilmasa, keyingi ta'lim bosqichlarida o'quvchilar ilmiy va amaliy fanlarni chuqurroq o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch keladi.

So'nggi yillarda pedagogika va psixologiya sohasidagi tadqiqotlar kognitiv qobiliyatlarni shakllantirishning samarali metodlarini aniqlashga qaratilgan. Xususan, faol va interfaol o'qitish metodlari, differensial yondashuv, fanlararo integratsiya va raqamli texnologiyalardan foydalanish bolalarning tafakkur salohiyatini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatgan ^[4,5].

Bundan tashqari, kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirish nafaqat maktabdagi bilimlarni o'zlashtirishni, balki bolalarning hayotiy ko'nikmalarini shakllantirish, ijodiy yondashuv va mustaqil fikrlashni rivojlantirish bilan ham chambarchas bog'liq. Shu sababli, pedagogik jarayonda zamonaviy yondashuvlarni qo'llash dolzarb masala hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kognitiv qobiliyatlarni shakllantirish pedagogik jarayonning asosiy maqsadi sifatida ko'riladi. Kognitiv qobiliyatlar diqqatni jamlash, xotirani mustahkamlash, mantiqiy va ijodiy fikrlash, muammolarni hal etish va mustaqil qaror qabul qilishni o'z ichiga oladi ^[1,2]. Shu bilan birga, bu qobiliyatlar o'quvchilarning fanlarni chuqurroq o'zlashtirish, yangi bilimlarni tez qabul qilish va amaliy faoliyatda qo'llash salohiyatini belgilaydi.

Pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 6–10 yoshdagi bolalarda kognitiv ko'nikmalarni shakllantirishda faol va interfaol o'qitish metodlari eng samarali vosita hisoblanadi ^[3]. Masalan, matematik darslarda muammoli vazifalar va "Kim tezroq yechadi?" o'yinlari o'quvchilarning mantiqiy fikrlash va diqqatini rivojlantiradi, adabiyot darslarida esa hikoya yaratish yoki dialoglar o'tkazish orqali ijodiy fikrlash rag'batlantiriladi. Shu tarzda, har bir dars kognitiv salohiyatni rivojlantirish imkoniyati sifatida rejalashtiriladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda raqamli texnologiyalar katta o'rin tutadi. Interaktiv doskalar, ta'lim ilovalari va multimediya vositalari yordamida o'quvchilar bilimni vizual tarzda o'zlashtiradi, bu esa xotira va diqqatni mustahkamlashga xizmat qiladi ^[4]. Misol uchun, "Matematika 1-sinf" ilovasi orqali bolalar sonlarni ko'rish, solishtirish va qo'shish-ayirish mashqlarini bajaradi. Shu bilan birga, har bir o'quvchining natijasi alohida baholanadi va pedagog zaif va kuchli tomonlarni aniqlab, o'quv jarayonini moslashtiradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish ham samarali pedagogik jarayon uchun muhimdir. Differensial yondashuv yordamida o'quvchilarga ularning qobiliyatiga moslashtirilgan topshiriqlar beriladi ^[5]. Ba'zi o'quvchilarga qo'shimcha vizual mashqlar, boshqalarga esa muammoli vazifalar berish orqali tafakkur salohiyati oshiriladi. Shu tarzda individual yondashuv bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va mustaqil fikrlashni rag'batlantiradi.

Kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirishda fanlararo integratsiya va STEAM yondashuvi ham muhim ahamiyatga ega. Fanlararo mashqlar va amaliy loyihalar orqali bolalar nafaqat mantiqiy, balki ijodiy fikrlash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi ^[6]. Masalan, geometrik shakllardan san'at asarlari yaratish yoki tabiatshunoslik mashqlarini matematik hisoblash bilan birlashtirish bolalarning tafakkur salohiyatini kengaytiradi. Shu tarzda o'quvchilar bilimlarni turli sohalarida birlashtirishni o'rganadi va ularni amaliy hayotda qo'llashga tayyor bo'ladi.

Shuningdek, pedagogik jarayonda kognitiv qobiliyatlarni shakllantirish uchun muntazam diqqat, xotira va mantiqiy mashqlar o'tkazish tavsiya etiladi. Har bir darsda qisqa, lekin samarali mashqlar orqali o'quvchilar fikrlash jarayonida faol ishtirok etadi va o'z salohiyatini sinab ko'radi. Bu esa kognitiv qobiliyatlarni mustahkamlashning doimiy jarayonini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, ota-onalar bilan yaqin hamkorlik ham muhimdir. Uy vazifalarini faqat bilimni takrorlash emas, balki kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirishga yo'naltirish lozim. Masalan, bolaga muammoli topshiriqlar berish, hikoya yaratish yoki vizual mashqlar bilan shug'ullanish imkoniyati berilishi uning tafakkur salohiyatini oshiradi ^[2,5].

Pedagogik jarayonning samaradorligini oshirish uchun o'qituvchilarning malakasini oshirish ham zarur. Zamonaviy pedagogik metodlar, innovatsion texnologiyalar va kognitiv rivojlanish bo'yicha muntazam treninglar o'qituvchilarga o'quv jarayonini sifatli tashkil etish imkonini beradi. Shu tarzda, har bir o'quvchining kognitiv ko'nikmalarini maksimal darajada rivojlantirishga erishish mumkin.



1. Kognitiv qobiliyatlarning tarkibi va pedagogik ahamiyati

Kognitiv qobiliyatlar o'quvchilarning diqqatni jamlash, xotirani mustahkamlash, mantiqiy va ijodiy fikrlash, shuningdek, muammolarni hal etish qobiliyatlarini o'z ichiga oladi ^[4]. Shu bilan birga, boshlang'ich sinfda shakllangan kognitiv ko'nikmalar kelajakda fanlararo bilimlarni o'zlashtirish va ijodiy faoliyatni rivojlantirish asosini yaratadi.

Masalan, 1-sinf darslarida ranglar, shakllar va sonlarni aniqlash bilan bog'liq mashqlar bolalarning diqqat va xotira qobiliyatini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, kichik guruhlarda muammoli vazifalarni yechish ularning mantiqiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kognitiv qobiliyatlarni ertadan rivojlantirish bolalarning o'rganishga qiziqishini oshiradi va ularni keyingi fanlarni o'zlashtirishga tayyorlaydi ^[2].

2. Faol va interfaol o'qitish metodlari

Faol o'qitish metodlari o'quvchilarning bilimni mustaqil izlash, tahlil qilish va tatbiq etish ko'nikmalarini shakllantiradi ^[5]. Interfaol metodlar esa – savoljavoblar, rolli o'yinlar, guruh ishlari, muammoli mashqlar – o'quvchilarning diqqatini jalb qiladi va tafakkur qobiliyatini oshiradi.

Masalan, o'quvchilar guruh bo'lib "Kim tezroq yechadi?" degan shaklda matematik muammolarni hal qilganda, ular nafaqat yechim topadi, balki bir-birini tinglash va tahlil qilishni ham o'rganadi. Shu tarzda, interfaol metodlar bolalarda mantiqiy va ijodiy fikrlashni uyg'otadi.

3. Innovatsion pedagogik yondashuvlar va raqamli texnologiyalar

Zamonaviy ta'limda interaktiv doskalar, ta'lim ilovalari, multimediya vositalari kognitiv qobiliyatlarni shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi ^[6]. Masalan, "Matematika 1-sinf" ilovasi yordamida bolalar sonlarni vizual tarzda ko'rib, ularni solishtirish, qo'shish va ayirish mashqlarini bajaradi, bu esa xotira va diqqatni mustahkamlaydi.

Shuningdek, o'quvchilarga individual topshiriqlar berish imkoniyati bo'ladi, bu esa differensial yondashuvni amaliyotga tatbiq qilish imkonini yaratadi. Raqamli vositalar yordamida har bir bolaning natijasi alohida baholanadi, pedagog esa zaif va kuchli tomonlarni aniqlab, o'quv jarayonini moslashtiradi.

4. Differensial yondashuv va individual metodlar

Har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish pedagogik samaradorlikni oshiradi ^[7]. Differensial yondashuv yordamida o'quvchilarga ularning qobiliyatiga moslashtirilgan topshiriqlar beriladi.

Masalan, matematika darsida ba'zi o'quvchilarga qo'shimcha vizual mashqlar, boshqalarga esa muammoli vazifalar berish orqali har bir bolaning tafakkur salohiyati oshiriladi. Shaxsiylashtirilgan topshiriqlar o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va mustaqil fikrlashni rag'batlantiradi.

5. Integratsiyalashgan va fanlararo yondashuvlar

STEAM (fan, texnologiya, muhandislik, san'at, matematika) yondashuvi orqali o'quvchilarda mantiqiy va ijodiy fikrlash ko'nikmalari shakllanadi ^[8]. Masalan, san'at va matematika darslarini birlashtirib, bolalar geometrik shakllardan san'at asarlari yaratadi. Bu ularning ijodkorligini rivojlantiradi va mantiqiy fikrlashni mustahkamlaydi.

Shuningdek, fanlararo integratsiya bolalarga bilimlarni turli sohalarda birlashtirish imkonini beradi. Masalan, tabiatshunoslik va matematika mashqlarini birlashtirish orqali o'quvchilar o'sish jarayonini o'lchash va tahlil qilishni o'rganadi. Shu tarzda, kognitiv ko'nikmalar amaliy va real hayotiy vaziyatlarda qo'llaniladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kognitiv qobiliyatlarni shakllantirish pedagogik jarayonning ustuvor vazifasi hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bolalarning diqqat, xotira, mantiqiy va ijodiy fikrlash qobiliyatlari nafaqat darsdagi bilimlarni o'zlashtirishga, balki ularni hayotiy vaziyatlarda mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilishga tayyorlashga xizmat qiladi ^[1,2].

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar, jumladan, faol va interfaol metodlar, innovatsion va raqamli texnologiyalar, fanlararo integratsiya va differensial yondashuv bolalarning kognitiv ko'nikmalarini samarali rivojlantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, o'qituvchilarning malakasini oshirish va ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish pedagogik jarayonning samaradorligini yanada oshiradi ^[3,4].

Amaliy misollar shuni ko'rsatadiki, interaktiv darslar, muammoli vazifalar, guruh ishlari va STEAM loyihalari o'quvchilarning tafakkur salohiyatini sezilarli darajada rivojlantiradi. Differensial yondashuv esa har bir bolaning individual xususiyatlarini hisobga olib, ularning bilim olish jarayonidagi qiyinchiliklarini bartaraf etishga yordam beradi.



Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. Ta'lim sifatini oshirish to'g'risida qarorlar va farmonlar, PQ4822, PQ5071, 2020–2025.
2. Shaxaldarova G. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirish. Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali, 2025.
3. Qo'ziyeva M.A. Boshlang'ich ta'limda kreativ tafakkur va kognitiv qobiliyatlar. Ta'lim innovatsiyasi, 2024.
4. Kalendarova Z.K. Pedagogik metodlar va kognitiv kompetensiyalar. Kokand universiteti herald, 2023.
5. Sultonmaxmudova Z.A. Innovatsion pedagogik yondashuvlar boshlang'ich sinfda. Iqro Indexing, 2022.
6. Xudoyberganov D. STEAM yondashuvi va kognitiv rivojlanish. Tamaddun nuri jurnali, 2021.
7. Rakhimov S. Individual va differensial yondashuvlar boshlang'ich ta'limda. Ta'lim metodikasi, 2023.
8. Igamberdieva D. Fanlararo integratsiya va kognitiv kompetensiyalar. Pedagogika va psixologiya, 2025.

- 
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari



MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №2(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.